

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКА – СКЛАДОВА ГАРМОНІЙНОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ

Світлана Костюк

Вінниця

В статті розкривається сутність естетичного виховання дітей дошкільного віку. Висвітлені джерела та напрями естетичного виховання дітей в дошкільному навчальному закладі.

Ключові слова: естетичне виховання, дитина дошкільного віку, краса, сприймання, народна педагогіка, художня творчість.

Перші кроки у безмежному, складному і загадковому світі дитина робить у дошкільному віці. За словами Януша Корчака, вона прагне створити у ньому свій світ дитинства, добра і краси, своєрідний мікрокосм реального світу. Дорослий допомагає їй знайти, відчутти і зрозуміти красу поезії, музики, живопису, а через мистецтво глибше усвідомити все, що її оточує: природу, предмети, працю людини і її духовні надбання. Краса нерозривна з добротою, вона облагороджує життя, надихає людину на добрі справи. Введення дитини в світ краси і гармонії є важливим завданням естетичного виховання.

Краса нерозривно пов'язана з душею людини, її працею, поведінкою, мовою, зовнішністю. Творча душа людства, в тому числі й українського народу, витворила справжні шедеври виховання у дитини почуття прекрасного: від маминої колискової пісні до складних видів мистецтва, якими може оволодіти людина протягом життя, якщо їх основа закладена у дошкільному дитинстві. Будучи спрямованим на формування творчої особистості, здатної адекватно сприймати прекрасне і потворне, наділеної чуттям міри у творенні художніх цінностей, естетичне виховання передбачає розвиток почуттєвої сфери особистості, з якою тісно пов'язаний її моральний світ. Квінтесенцією (сутністю) його є естетичний розвиток людини.

Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю вирішення проблем, пов'язаних з погіршенням загальної естетичної культури у суспільстві.

Криза естетичної культури суспільства, що спостерігається, знаходиться в безперечному зв'язку з кризовими явищами культурного і духовно-орієнтаційного характеру. Виникає насущна необхідність в глибокому науково-світоглядному переосмисленні уявлень, що склалися раніше, про методологічні підходи до естетичного виховання дітей дошкільного віку як в умовах дошкільного навчального закладу, так і в умовах сім'ї. В умовах зниження естетичної культури дорослого і дитячого населення України, падіння моральності і загальної культури, формування духовно здорової особистості, яка має уявлення про естетику у всіх можливих проявах, набуває особливої актуальності.

Питанням естетичного виховання в педагогіці завжди приділялося досить багато уваги. Філософсько-естетичні аспекти розглядаються в наукових працях Ю. Афанасьєва, М. Кагана, М. Киященка. Психологічні основи естетичного виховання висвітлюються у дослідженнях Л. Божович, Л. Виготського, І. Кона, Б. Теплова. Теорія естетичного виховання дошкільників сформована на основі наукових висновків Є. Фльоріної, Н. Сакуліної, Н. Ветлугіної, Т. Комарової, В. Котляра, В. Ждан, Г. Підкурғанної.

Внесок видатних вітчизняних освітян минулого у вирішення окремих проблем естетичного виховання підростаючого покоління розкрито в роботах Н. Дем'янко, О. Джус, Л. Іванової, С. Морозової, С. Процика, О. Пшеврацької, Ш. Рзаєва, Н. Роман, В. Сергеевої, А. Соколової, Є. Федотова, І. Фрайта та інших. Питання естетичного виховання дітей і молоді у теорії та практиці зарубіжної педагогіки розглянуто в дослідженнях П. Брайловської, О. Іонової, М. Лещенко, Г. Ніколаї, І. Сташевської, О. Тимошенко. Різним аспектам проблеми естетичного виховання дітей присвячено історико-педагогічні праці З. Борисової, В. Ворожбит, Т. Грищенко, Л. Жербіної, І. Зарудної, А. Калениченко, О. Котикової, Є. Марченка, О. Овчарук, А. Омельченко, Т. Тюльпи, О. Федорової.

На початку 90-х років теорія естетичного виховання дошкільників збагачується результатами наукових досліджень, здійснених В. Котляром, В.

Ждан, Н. Кириченко, Г. Підкурғанною, С. Науменко, Л. Шульгою, В. Захаровою, Л. Макаренко, О. Трусовою, О. Дроновою, В. Пабат та іншими. Помітною в цей час стає тенденція до оновлення змісту естетичного виховання в дитячому садку.

При всій цінності наявних досліджень, що так або інакше стосуються взаємодії дошкільного навчального закладу з сім'єю, теоретичний пошук дозволяє дійти висновку, що досить обмежена кількість праць висвітлює питання даної співпраці в рамках естетичного виховання.

Слід визнати, що, незважаючи на проголошену естетичну спрямованість занять та інших форм роботи з дітьми в дошкільному закладі та в умовах сім'ї, естетичне виховання так і не стало однією з головних цінностей виховання як в суспільстві в цілому, так і відносно підростаючого покоління. Аналіз і інтерпретація практичних проблем, пов'язаних з естетичним вихованням дітей, вивчення деяких тенденцій взаємодії естетичного виховання з іншими сторонами життя виявляють суперечності:

- між об'єктивною необхідністю розвитку естетичної культури людей і суб'єктивною недооцінкою її ролі як в житті окремої людини, так і всього суспільства в цілому;

- між можливістю формування естетичної культури дошкільника і недостатньо розробленою педагогічною технологією реалізації цього процесу;

- між цілеспрямованими зусиллями освітньої установи в розвитку естетичної культури дітей і слабкою взаємодією з сім'єю у вирішенні даної проблеми.

Вирішення даних протиріч визначило проблему дослідження, спрямовану на виявлення змісту, форм і способів педагогічного партнерства дошкільного навчального закладу і сім'ї у естетичному вихованні дітей старшого дошкільного віку.

Естетичне виховання передбачає розвиток в людини почуттів прекрасного, формування вмінь і навичок творити красу в навколишній дійсності, вміти відрізнити прекрасне від потворного, жити за законами духовної краси. У

процесі естетичного виховання важливо навчити дітей розуміти і сприймати красу. Спостерігаючи прекрасне, людина не може залишатися байдужою, вона переживає, відчуваючи приязнь чи ненависть до спостережуваного. Тому дуже важливо, щоб діти вміли розрізнати справді красиве і потворне.

Під час естетичного сприймання виникають певні емоції. Завдання виховання – створення умов, які б сприяли формуванню емоційної сфери дитини. Багатство емоційної сфери людини свідчить про її духовне багатство.

Проблема формування сприймання мистецтва дуже складна. Щоб сприймати художній чи музичний твір, треба мати елементарну теоретичну підготовку. Краще сприймається те, що зрозуміле, про що є певні знання. Цей принциповий підхід слід взяти за основу при використанні в естетичному вихованні музики, образотворчого мистецтва, скульптури. Сформовані естетичні смаки та естетичний ідеал і розвинена здатність оцінювати прекрасне дають людині змогу зрозуміти суть прекрасного. Тому роботу щодо формування основ естетичного смаку та естетичного ідеалу слід починати з перших років життя дитини і продовжувати і протягом дошкільного, і протягом шкільного віку. І взагалі, цю роботу не слід полишати протягом усього життя.

Водночас з розвитком естетичного сприймання, формуванням основ естетичного смаку у процесі естетичного виховання у дітей розвивають естетичне ставлення до навколишньої дійсності. Людина повинна не лише милуватись красою природи чи пам'ятками культури, а й берегти і захищати їх.

Важливе значення вже в дошкільному віці має виховання у дітей естетики поведінки – охайності у одязі, гарної постави і манер, уміння триматися невимушено, природно, культурно і естетично виявляти свої емоції. Ці якості тісно пов'язані з моральністю особистості дитини.

В естетичному вихованні дітей дошкільного віку використовують різні джерела:

а) *твори образотворчого мистецтва*. Під час розглядання картини або скульптури, яка відображає життя людей, тварин чи природні явища, у дитини

розвивається не лише сприйняття, а й фантазія. Вона мислить, фантазує, уявляє, бачить за картиною образи, долі, характери.

б) *музику*, яка, відображаючи дійсність за допомогою мелодій, інтонацій, тембру, впливає на емоційно-почуттєву сферу дитини, на її поведінку.

в) *художню літературу*. Головним виразником естетики в літературі є слово. На думку К. Ушинського, слово як засіб вираження в літературному творі набуває подвійної художньої сили. Словесний образ має ще й понятійну основу і сприймається насамперед розумом. Тому література – важливий засіб розвитку інтелекту дітей [5, 24].

г) *театр, кіно, телебачення, естрада, цирк*. Цінність їх у тому, що крім змістовної частини, вони об'єднують у собі елементи багатьох видів мистецтв (літератури, музики, образотворчого мистецтва, танцю тощо).

г) *поведінку і діяльність дітей*. Гідні вчинки дітей, успіхи в різних видах діяльності повинні стати предметом обговорення з естетичних позицій.

д) *природу*: її красу в розмаїтті та гармонії барв, , звуків, форм, закономірній зміні явищ, які мають місце в живій і неживій природі.

е) *факти і події суспільного життя*. Героїчні вчинки людей, краса їх взаємин, духовне багатство, моральна чистота духовна досконалість повинні бути предметом обговорення з дошкільниками в ході бесід та розмов.

є) *оформлення побуту* (залучення дітей до посильної допомоги у створенні естетичної обстановки у груповій кімнаті, дошкільному закладі, вдома).

Виняткову роль в естетичному вихованні дошкільників відіграють заняття естетичного спрямування: малювання, ліплення, аплікація, конструювання, музичні заняття). На таких заняттях діти не тільки здобувають теоретичні знання з конкретних видів мистецтва, а й набувають конкретних практичних умінь та навичок, розвивають свої мистецькі здібності. Вагомим доповненням до цього циклу є заняття з розвитку мовлення, ознайомлення з навколишнім та навчання грамоти та художньої літератури. В ході цих занять діти засвоюють багатство і красу рідної мови, знайомляться з шедеврами рідної та світової літератури, доступними для їхнього розуміння (казками та оповіданнями). На

заняттях з ознайомлення з природою дітям відкриваються великі можливості використання краси природи, формування дбайливого ставлення до неї. Певне виховне значення має як естетика праці дітей і продуктів праці, так і вміння та навички, набуті в процесі праці, що дають можливість особистості творчо виявляти себе в майбутньому. На заняттях з фізичного виховання діти знайомляться з красою рухів, естетикою правильного виконання вправ тощо.

На розв'язання завдань естетичного виховання спрямована також і вся та робота, яка проводиться з дітьми в повсякденному житті. Часто в дошкільних навчальних закладах створюються гуртки вишивання, живопису, орігамі, хореографії, м'якої іграшки тощо. Вся їх робота також спрямована на закріплення навичок, отриманих в ході спеціальних занять та формування основ естетичного смаку.

Важливу роль у естетичному вихованні дітей відіграє сім'я. Належне естетичне оформлення квартири, наявність бібліотеки, мистецьких журналів, телевізора, сімейних традицій обговорення телепередач, прочитаних книжок, сімейний відпочинок на природі, відвідування театру – все це створює сприятливі умови для прищеплення основ естетичного смаку дітям дошкільного віку.

Естетичному вихованню дітей велику увагу приділяла також і народна педагогіка. У поглядах на красу вона глибока і багатогранна. Про це свідчать хоч би й ті численні оцінні порівняння, які широко побутують в обігу живого мовного спілкування. Народна практика родинного виховання виробила чимало засобів розвитку у дітей емоційних відчуттів, розширення їхнього естетичного світогляду й досвіду з метою вироблення смаку, потягу до прекрасного й негативного ставлення до поганого, пробудження власних творчих естетичних здібностей у різних видах діяльності.

Народна педагогіка прагне навчити дитину відчувати і розуміти красу, де б вона не виявлялася, забезпечити єдність між естетичним розвитком дитини і її моральним, фізичним вихованням і трудовою підготовкою, збудити потяг до художньої творчості, бажання вносити красу в навколишнє життя, працю,

поведінку, виробити непримиренне ставлення до потворного, здатність ненавидіти зло й боротися з ним. З цією метою вона мобілізує всі можливі засоби і методи, на які має змогу сператися сім'я, щоб прилучити дітей до прекрасного.

У практиці родинного виховання залучення дітей до прекрасного починається дуже рано, з маминої колискової пісні, в якій народ опоетизовує природу, любов і ніжність, людяність і добро, а також з ладох-потішок, дитячої іграшки і казки. В українському фольклорі чимало таких дитячих пісеньок, які розвивають у дітей почуття ритму, привчають малят виконувати прості ігрові і танцювальні рухи під мелодію пісні : плескати в долоні, переступати з ноги на ногу, притупувати ніжкою, помахувати ручкою, повертати долоньки, ставити руки на пояс тощо. І чим далі, тим коло пісень і танцювальних рухів поступово розширюється. Та й ситуацій для їх виконання стає більше, вони урізноманітнюються. Такий спосіб прилучення дітей до пісні й танцю виявився досить результативним і передавався з покоління у покоління. Це й дало підстави одному з мандрівників відзначити особливий нахил українського народу до пісень, музичного й хореографічного мистецтва. Роль батьків у прилученні дітей до пісні велика. Задушевна мамина пісня благословила в світ мистецтва не один талант.

Значний вплив на формування естетичних уподобань дітей у сім'ї мають дитячі іграшки, особливо ті, що відзначаються художньою досконалістю. До цього здебільшого й прагнули народні умільці, виготовляючи гарні й привабливі іграшки. Шляхів залучення молодого покоління до прекрасного в народній педагогіці багато, і всі вони мають одне призначення – будувати щирі й доброзичливі взаємини між дітьми. Випробуваними засобами залучення дітей до прекрасного, як і при здійсненні всіх інших напрямів родинного виховання, є природа і праця. Правильно роблять ті батькі, які розвивають у дітей любов до краси незалежної України, її міст і сіл. Завжди під час перебування з дітьми на лоні природи трапляється нагода хоча б побіжно привернути їх увагу до краси лісу і саду, до життєдайної сили сонця, все оживляючого впливу дощу тощо.

такі бесіди про прекрасне дуже корисні. Дитина стає спостережливою. Вона бачить, як змінюється вигляд поля і саду кожної пори року, водночас не залишається байдужою до тих гарних змін, які тут відбулися завдяки праці. Мало того, вона теж охоче прилучається до праці і захоплюється її результатами разом з дорослими.

Серед основних чинників естетичного виховання дітей у сім'ї, за народною педагогікою, є краса побуту, вироблення в дитини здатності розуміти і відчувати мистецтво, прилучення її до активної художньої творчості. До краси побуту народна педагогіка відносить манеру поведінки і щоденні звички членів родини, оздоблення житла, родинні свята й обряди, участь у трудовій діяльності. Гарний той, хто працює. Краса створюється людською працею. Цурання праці, байдкування – явище потворне. Доброї народної традиції дотримуються у сім'ї батьки, коли дбають, щоб їхні діти росли чемними, охайними, зібраними, організованими, дисциплінованими, працьовитими, коли стежать за поставою дітей, їх ходом, поведінкою за столом, привчають правильно одягатися тощо. всі ці та інші естетичні риси виробляються змалку. Народ-педагог у душі своїй ще й великий художник. Він завжди прагне поставити на службу естетичному вихованню все те найкраще, що створюється людським розумом і трудовими руками, в тому числі й здобутки народної архітектури.

Естетичному вихованню дітей сприяє також і участь їх у вирощуванні квітів, садівництві, оскільки збуджує різні емоційні переживання. Досить інтенсивно прилучає дітей до прекрасного народне декоративно-прикладне мистецтво з його різноманітними формами, які органічно вплітаються в повсякденне життя родини. Правильно роблять ті батьки, які у спадок своїм дітям передають знання, уміння й навички художнього килимарства і ткацтва, кераміки, настінного розпису, художньої обробки дерева, скла і металу, вишивки. Усі діти дуже люблять малювати. Потяг до малювання в них виявляється дуже рано і його слід підтримувати.

Як бачимо, засобів, методів і прийомів естетичного виховання, які пропонує народна педагогіка, дуже багато. Уміле їх застосування дає змогу дитині змалку засвоювати начала естетичного виховання, навчитися бачити прекрасне, розуміти і цінувати твори мистецтва, прилучатися до художньої творчості, жити і творити за законами краси.

Література:

1. Богуш А. М., Лисенко Н. В. Українське народознавство в дошкільному закладі. — К., 2002. — 407 с.
2. Кокоткина О. Формирование личности ребенка в процессе ознакомления с искусством // Дошкольное воспитание.— 2004.— № 2. — С.14-16.
3. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку "Я у Світі" / АПН України / О.Л. Кононко (наук.ред.та упоряд.). — 2-ге вид., випр. — К. : Світич, 2008. — 430с.
4. Огурцова С. Формування естетичної культури у дошкільному дитинстві // Дитячий садок. — 2004.— №8. — С.23-26
5. Ушинський К.Д. Рідне слово. Вибрані педагогічні твори: у 2 т. — т.1. — С. 123-124.

В статье раскрывается содержание эстетического воспитания детей дошкольного возраста. Показаны источники и направления эстетического воспитания детей в дошкольном образовательном учреждении.

Ключевые слова: эстетическое воспитание, ребенок дошкольного возраста, красота, восприятие, народная педагогика, художественное творчество.